

**ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ**

Α΄, Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ 6

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Αναστάσιος Στέφος, Επίτ. Σχολικός Σύμβουλος

Εμμανουήλ Στεργιούλης, Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

Γεωργία Χαριτίδου, Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αντώνιος Σακελλαρίου, τ. Επίκουρος Καθηγητής του Παν/μίου Πατρών

Ζωή Αντωνοπούλου-Τρεχλή, Σχολική Σύμβουλος

Κωνσταντίνα Ρηγάτου, Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ιωάννα Μόσχου, Φιλολόγος

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Υακίνθη Παρίση, Εικονογρά-

φος-Σκιτσογράφος, Ζωγράφος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Σωτήριος Γκλαβάς, Σύμβουλος

του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Κωνσταντίνος Ναστούλης, Φιλό-

λόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκ-

παίδευσης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Παύλος Σάμιος, Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΑΦΟΙ Ν. ΠΑΠΠΑ & ΣΙΑ Α.Ε.Β.Ε.,

Ανώνυμος Εκδοτική & Εκτυπωτι-

κή Εταιρεία

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ /
Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμά-
των σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Γ. Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

**Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστι-
τούτου**

Πράξη με τίτλο:

**«Συγγραφή νέων βιβλίων και παρα-
γωγή υποστηρικτικού εκπαιδευ-
τικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ
και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ιν-
στιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί
Υπεύθυνοι Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ιν-
στιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγω-
γικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75%
από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό
Ταμείο και 25% από εθνικούς πό-
ρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ»

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Αναστάσιος Στέφος, Εμμανουήλ
Στεργιούλης, Γεωργία Χαριτίδου**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: **Ελληνικά
Γράμματα**

**Η συγγραφή και η επιστημονική επι-
μέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθη-
κε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου**

**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ**

Α΄, Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ 6

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΕΛΛΗΝΙ- ΣΤΙΚΗ Ή ΑΛΕΞΑΝ- ΔΡΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ Ή ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ

(Από το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, 323 π.Χ., έως τις αρχές της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, 31 π.Χ.)

Η περίοδος ονομάζεται ελληνιστική, για να δηλώσει τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας ως κοινής σε περιοχές μη ελληνικές και την κυριαρχία του ελληνικού στοιχείου σε όλους τους τομείς. Ονομάζεται και αλεξανδρινή, γιατί οι λόγιοι έζησαν και διέπρεψαν κυρίως στην Αλεξάνδρεια, μεγάλη πνευματική εστία του Ελληνισμού, με τη Βιβλιοθήκη και το Μουσείο της, της οποίας το κύρος είναι εφάμιλλο με εκείνο της Αθήνας. Κατά την περίοδο αυτή καλλιεργούνται όλα τα μέχρι τότε γνωστά είδη του πεζού και του ποιητικού λόγου, προσαρμοσμένα όμως στις συνθήκες της εποχής, οι οποίες συντελούν στη δημιουργία και

νέων ειδών. Η αλεξανδρινή περίοδος χαρακτηρίζεται για την ποικιλομορφία της και την αίσθηση του κοσμοπολιτισμού· είναι μια εποχή επαναστάσεων και αναστατώσεων, όπου κόσμοι συγκρούονται, άνθρωποι αναμειγνύονται σε έναν ευρύτερο γεωγραφικό και κοινωνικό ορίζοντα, ενώ η επιστήμη, η τέχνη και η τεχνική δημιουργούν θαύματα.

Α. ΠΟΙΗΣΗ

1. Γενικά

Η ποίηση προσέλαβε νέο χαρακτήρα, έγινε έργο καλλιεργημένων ανθρώπων, με διαφορετική στάση απέναντι στη ζωή (νοσταλγική αναπόληση της φύσης, προβολή ατομικού βίου). το ήθος της νέας εποχής οφείλεται και στην αποδυνάμωση της πόλεως ως αυτόνομης πολιτικής μονάδας. Διάδοχες μορφές είναι οι συμπολιτείες και τα κράτη των διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου, τα οποία κυβερνούν απόλυτοι μονάρχες. Οι ποιητές ονομάζονται αλεξανδρινοί, ανεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής ή δράσης τους.

2. Χαρακτηριστικά

Βασικά χαρακτηριστικά της αλεξανδρινής ποίησης είναι η μικρή έκταση των ποιημάτων, η θεματική πρωτοτυπία, το λόγιο ύφος, η εξεζητημένη (= επιτηδευμένη και όχι φυσική) γλώσσα, με τάση προς το παράδοξο, ο ρεαλισμός με σκηνές της καθημερινής ζωής. Ως γλώσσα χρησιμοποιείται η δωρική διάλεκτος, ιδιαίτερα η δυτική της Σικελίας (Δωρική Κοινά), αλλά και η ομηρική και η αττική.

3. Είδη

Από τα παραδοσιακά ποιητικά είδη επιβιώνουν, σε ανανεωμένη μορφή: α) το έπος, που δεν είναι κυρίως ηρωικό, αλλά μυθιστορηματικό, β) η ελεγεία, που εξελίσσεται

σε πολύστιχη ποίηση εγκυκλοπαιδικού περιεχομένου, γ) ο ίαμβος, που μετεξελίσσεται σε μίμο, και δ) το μνημειακό επίγραμμα, που γίνεται λογοτεχνικό και καλλιεργούνται όλα τα είδη του. Νέα ποιητικά είδη εμφανίζονται, όπως το εϊδύλλιον¹ (υποκοριστικό του εΐδους) ή βουκολικό ποίημα, μικρό ποίημα, σε επική συνήθως γλώσσα, που ζωντανεύει τον ποιμενικό κόσμο της υπαίθρου και το έπύλλιον (υποκοριστικό του έπους), σύντομο επικό ποίημα, με μυθολογικό ή μη περιεχόμενο.

1. Μικρό άσμα, με ιστορία συνήθως ερωτική, και με αυτή τη σημασία χρησιμοποιείται στη νεοελληνική.

Ψηφιδωτό του 3ου αιώνα μ.Χ. από
την «οικία του Μενάνδρου» στη
Μυτιλήνη

α. Έπος – Λυρική ποίηση

Κυριότερος εκπρόσωπος του ηρωικού έπους είναι ο Άπολλώνιος (295–215 π.Χ.). Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια, αλλά ονομάζεται γενικά Ρόδιος, γιατί έζησε στη νήσο αυτοεξόριστος. Έγραψε τα Άργοναυτικά, μεγάλο έπος (5.834 εξάμετροι στίχοι) σε τέσσερα βιβλία, όπου μιμείται τον Όμηρο· το ποίημα έχει ως υπόθεση το ταξίδι του Ιάσονα και των συντρόφων του με την Αργώ στην Κολχίδα, για να φέρουν πίσω το χρυσόμαλλο δέρας.

Ο Καλλίμαχος (305–240 π.Χ.), από την Κυρήνη της Λιβύης, έζησε στην Αλεξάνδρεια και ασχολήθηκε με φιλολογικές μελέτες (120 βιβλία – πίνακες για όσους διέπρεψαν στην

παιδεία) και την ποίηση. Έγραψε
Έπιγράμματα (64 μικροτεχνήματα
με γλωσσική επάρκεια και λυρική
τόλμη) και 6 Ύμνους («Εἰς Δία»,
«Εἰς Ἀπόλλωνα», «Εἰς Ἄρτεμιν»,
«Εἰς Δῆλον», «Εἰς Δήμητρα», «Εἰς
Λουτρὰ τῆς Παλλάδος»), λυρικά
ποιήματα, που θυμίζουν τους αντί-
στοιχους ὕμνους (ο τελευταῖος εἶναι
σε μέτρο ελεγειακό). Τα Αἴτια εἶναι
μεγάλο ποίημα σε τέσσερα βιβλία
και σε μέτρο ελεγειακό, όπου ο
Καλλίμαχος χρησιμοποιεῖ την πολυ-
μάθειά του, για να εξηγήσει διάφορα
αἴτια, δηλαδή τις «αρχές» εθίμων,
θρησκευτικῶν πράξεων και ιστορι-
κῶν συμβάντων. Κατ' επίδραση
του Ησιόδου, ο ποιητής–αφηγητής
ερωτά στο ὄνειρό του τις Μούσες
για τους ἥρωες και τους θεούς. Στο
ποίημά του «Ὁ πλόκαμος τῆς

Βερενίκης»¹, η ιερή πλεξίδα της κόμης της βασίλισσας καταστερώνεται, δηλαδή γίνεται αστέρι. Η «Ἐκάλη» έχει επική χροιά και ονομάστηκε έτσι από το όνομα μιας φτωχής γερόντισσας, κοντά στην οποία ο ήρωας Θησεύς βρήκε καταφύγιο και φιλοξενία μετά την εξόντωση του Μαραθώνιου ταύρου (σήμερα ομώνυμη κοινότητα του νομού Αττικής).

Στη διδακτική ποίηση ανήκουν επίσης: α) Ο Άρατος (310–245 π.Χ.), από τους Σόλους της Κιλικίας, ονομαστός για τα Φαινόμενα (1.154 εξάμετροι στίχοι), με γνώσεις αστρονομίας

1. Από το ποίημα σώζονται 25 περίπου στίχοι, αλλά και η μετάφρασή του στα λατινικά από το λυρικό ποιητή Κάτουλλο (1ος αι. π.Χ.).

και μετεωρολογίας, που αποτελεί συμπλήρωση των Έργων του Ησιόδου. Το ποίημα είχε μεγάλη απήχηση στη ρωμαϊκή λογοτεχνία, σχολιάστηκε (Γεωργικά του Βιργιλίου) και μεταφράστηκε (Κικέρων). β) Ο Νίκανδρος, από την Κολοφώνα, έγραψε Θηριακά (958 στίχοι), σχετικά με δήγματα (= δαγκώματα) και τα φάρμακά τους, και Άλεξιφάρμακα (630 εξάμετροι), με θέμα τη θεραπεία από τροφικές δηλητηριάσεις.

Από τη λυρική ποίηση, η οποία προϋποθέτει ελευθερία πολιτικής έκφρασης και ευθύνες, που είναι ανύπαρκτες στις μοναρχίες, καλλιεργείται κυρίως η ελεγειακή ποίηση στις αρχές της περιόδου, με τον Αντίμαχο από την Κολοφώνα (περίπ. 4ο αι. π.Χ.). Η ελεγεία του «Λυδή», όπου κυριαρχεί το ερωτικό

στοιχείο, έχει ως πρότυπο τον Ησίοδο και τον Αρχίλοχο. Ο Φιλη(ι)τάς¹ (340–270 π.Χ.), από την Κω, έγραψε αφηγηματικές ελεγείες («Δημήτηρ» και «Έρμῆς») σε εξάμετρους στίχους. Η ποιητική του επίδραση ήταν μεγάλη.

β. Επίγραμμα

Το επίγραμμα, που ξεκίνησε στους προηγούμενους αιώνες, γνώρισε πρωτοφανή άνθηση η οποία διαρκεί έως τους πρώτους μεταχριστιανικούς

1. Το όνομα διττογραφείται (= γράφεται με δύο τρόπους). Πιθανότερο πάντως είναι το πρώτο (από το φιλέω, -ῶ) απ' όπου ίσως προέρχεται και η λέξη «φιλητής».

αιώνες. Καλλιεργούνται τώρα όλα τα είδη του: επιτύμβια, αναθηματικά, ερωτικά, παραινετικά, σκωπτικά, συμποτικά κ.ά. Βασικά χαρακτηριστικά του είναι η ποικίλη θεματική, η ανθρώπινη θέρμη, το γνήσιο πάθος και η ποιητική ευαισθησία. Όλοι οι γνωστοί ποιητές της ελληνιστικής εποχής γράφουν και επιγράμματα· από τους εκπροσώπους του ξεχωρίζουν οι: Λεωνίδας από τον Τάραντα, Αντίπατρος από τη Σιδώνα και Μελέαγρος από τα Γάδαρα της Ιορδανίας.

γ. Τραγωδία

Το πολιτικό πλαίσιο δεν ευνοεί την ανάπτυξη της τραγωδίας· το ρόλο της αναλαμβάνει η φιλοσοφία, που δίνει λύσεις και ανταποκρίνεται σε πρωταρχικά προβλήματα του

ανθρώπινου βίου. Παρ' όλ' αυτά η τραγωδία συνέχισε την ύπαρξή της ως μορφή «αναγνωστική», δηλαδή δεν προορίζεται για παράσταση. Επτά τραγικοί της Αλεξάνδρειας είναι γνωστοί με το όνομα «Πλειάς» (από τον ομώνυμο αστερισμό, την Πούλια). Ο Λυκόφρων (4ος/3ος αι. π.Χ.), από τη Χαλκίδα, έγραψε 65 τραγωδίες και ένα μακροσκελές ιαμβικό ποίημα, «Ἀλεξάνδρα» (1.474 στίχοι), όπου η κόρη του Πριάμου, Κασσάνδρα–Αλεξάνδρα, με ένα είδος προφητικού μονολόγου, σε ύφος χρησμού, προβλέπει την πτώση της Τροίας.

δ. Η Νέα κωμωδία

Δημιούργημα των νέων πολιτικών συνθηκών είναι η Νέα κωμωδία (330–250 π.Χ.), με ηθογραφικό περιεχόμενο. Τα έργα είναι κυρίως «κωμωδίες ηθών», δηλαδή χαρακτήρων με ανθρώπινους τύπους της καθημερινότητας, και όχι σάτιρα πολιτικών καταστάσεων· απαρτίζεται συνήθως από πέντε πράξεις, όπως αργότερα τα πεντάπρακτα ευρωπαϊκά θεατρικά έργα. Η Νέα κωμωδία επέδρασε στους Λατίνους (Πλαύτο και Τερέντιο), στο λαϊκό κωμικό θέατρο της Αναγέννησης, το κρητικό θέατρο (17ος αι.), το Μολιέρο (1622–1673) και το θέατρο της εποχής του μπαρόκ (16ος αι.). Τα κύρια γνωρίσματα της Νέας κωμωδίας είναι:

- η ουσιαστική κατάργηση του Χορού και η αντικατάστασή του από εμβόλιμα τραγούδια (ιντερμέδια) στα διαλείμματα
- η κατάργηση της παράβασης και του φαλλού
- η ιδιαίτερη προτίμηση σε ερωτικά θέματα.

Αναφέρονται 65 ποιητές της Νέας κωμωδίας, όπως ο Φιλήμων και ο Δίφιλος, από τα έργα των οποίων δεν έχουμε παρά μόνο μερικά αποσπάσματα. Όλους, όμως, επισκιάζει ο λαμπρότερος εκπρόσωπος του είδους, ο Μένανδρος.

Μένανδρος (342–290 π.Χ.)

Ο Μένανδρος, γιος του Διοπείθη, γεννήθηκε στην Αθήνα (Κηφισιά) από πλούσια οικογένεια. Είχε στενές

σχέσεις με πνευματικούς ανθρώπους της εποχής του, όπως τον Επίκουρο, το Θεόφραστο, το Δημήτριο Φαληρέα. Παρουσιάστηκε στο θέατρο, για πρώτη φορά, με το έργο Ὀργή. Έγραψε 108 κωμωδίες και κέρδισε 8 πρώτες νίκες. Ολόκληρη σώζεται μόνο μία κωμωδία και αποσπάσματα από άλλες, καθώς και εκατοντάδες γνωμικοί στίχοι, «Μονόστιχοι γνῶμαι». Γενικός τύπος του θέματος είναι ο έρωτας μετ' εμποδίων, η θέση των εταιρών και η έκθεση βρεφών, που αναγνωρίζονται αργότερα· η ανάπτυξη της πλοκής γίνεται ουσιαστικό στοιχείο της δράσης. Έργα του ποιητή:

Δύσκολος (γνωστή και ως Μισάνθρωπος, Λήναια, 316 π.Χ., πρώτο βραβείο)

Σάτιρα ενός χαρακτήρα ιδιότροπου και αντικοινωνικού. Ένας ενοχλητικός γέροντας αντιπαθεί όλους τους συνανθρώπους του και συμπεριφέρεται με σκαιοότητα σε όσους τον πλησιάζουν. Η κωμωδία επέδρασε μέσω της λατινικής κωμωδίας στο Σαίξπηρ, το Μολιέρο και το Χόφμανσταλ, Αυστριακό λογοτέχνη (1884–1920).

Έπιτρέποντες (= δισκαιοητές, 304 π.Χ., σώζονται 590 στίχοι)

Δύο άνθρωποι που λογομαχούν χωρίς αποτέλεσμα εμπιστεύονται τη λύση της διαφοράς τους στην κρίση ενός άλλου. Το έργο τονίζει τη λεπτή απεικόνιση χαρακτήρων.

Σαμία (316 π.Χ., σώζονται 340 στίχοι)

Έχει υπόθεση τον έρωτα ενός πλούσιου νέου και μιας φτωχής νέας, καθώς και την τύχη του παιδιού

τους. Ονομάστηκε έτσι από μια παλλακίδα (= μη νόμιμη σύζυγο) που καταγόταν από τη Σάμο.

Περικειρομένη (313 π.Χ., σώζονται 447 στίχοι)

Έχει υπόθεση την τύχη δύο έκθετων δίδυμων παιδιών. Το όνομα οφείλεται στο κόψιμο των μαλλιών (κείρομαι = κουρεύω) της νέας από το μνηστήρα της σε μια στιγμή παραφοράς του.

Χαρακτηριστικά

Στις κωμωδίες του Μενάνδρου κυριαρχούν το παιχνίδι των παρεξηγήσεων, με πιθανές περιπέτειες, η εικονογράφηση των χαρακτήρων και ο ρόλος της παντοδύναμης Τύχης. Η κωμωδία δεν είναι πια πολιτική, αλλά ψυχολογική. Είναι πλούσια σε μονολόγους, όπως η τραγωδία του Ευριπίδη. Η γλώσσα του πλησιάζει στην κοινή, είναι τολμηρή, χωρίς να γίνεται χυδαία. Το έργο του Μενάνδρου προβάλλει οικογενειακούς δεσμούς, φιλίες, ανθρώπινες σχέσεις. Η μελέτη αυτή της συμπεριφοράς του ανθρώπου συνέβαλε στη σημαντική επιτυχία του και τη διαρκή δημοτικότητά του στους αιώνες. Ο Μένανδρος αποτελεί τον πρόδρομο του νεότερου ευρωπαϊκού θέατρου.

Ὡς χαρίεν ἔστ' ἄν-
θρωπος,

ἂν ἄνθρωπος ᾦ.

(Πόσο «χαριτωμέ-
νος» –τέλειος– είναι
ο ἄνθρωπος, αν εί-
ναι ἄνθρωπος.)

Μονόστιχη γνωμι-
κή ρήση που εκφρά-
ζει το ιδεώδες του
ποιητή και τονίζει
την ανθρωπιά που
προσιδιάζει στους
ανθρώπους.

ε. Βουκολική ποίηση

Έχει θέμα τη ζωή των ποιμένων και των αγροτών. Η αρχή της ανάγεται στα λαϊκά ποιμενικά άσματα της Σικελίας. Περιέχει στοιχεία από το έπος (μέτρο), το μέλος (στροφή) και το δράμα (διάλογος). Κυριότερος εκπρόσωπος είναι ο Θεόκριτος.

Θεόκριτος (πιθανόν 310–240 π.Χ.)

Ο Θεόκριτος, από τις Συρακούσες, έζησε στην πόλη του, στην Αλεξάνδρεια και στην Κω. Έγραψε ύμνους, ελεγείες και επιγράμματα, αλλά είναι γνωστός από το νέο ποιητικό είδος που καλλιέργησε. Τα 27 Ειδύλλια, γραμμένα σε δωρική διάλεκτο, είναι κυρίως φανταστικές συνθέσεις που παρουσιάζουν, με διαλογική μορφή, σκηνές από τη

ζωή των βουκόλων στη Σικελία. Οι τίτλοι είναι δηλωτικοί: «Νομείς», «Βουκολιασταί», «Αἶπολικὸν» και «Ποιμενικόν», «Βουκολίσκος» κ.ά. Το έκτο ειδύλλιο («Θαλύσια») αναφέρεται στην εορτή προς τιμήν της Δήμητρας στην Κω για τη συγκομιδή του σιταριού, ενώ στο 15ο («Συρακούσiai ἢ Ἄδωνιάζουσαι») δύο Συρακούσιες γυναίκες, που κατοικούν στην Αλεξάνδρεια, πηγαίνουν στα ανάκτορα, για να παρακολουθήσουν τη γιορτή του Ἄδωνη.

Τα θεοκρίτεια ειδύλλια, που απηχούν τη γνήσια συγκίνηση και νοσταλγία για τη χαμένη φύση, διακρίνονται για τη ζωντάνια, τη χάρη, τη χιουμοριστική διάθεση, το ρεαλισμό και το διάχυτο ερωτικό στοιχείο.

Επίδραση

Η ποίηση του Θεόκριτου είχε μεγάλη επίδραση στη ρωμαϊκή όσο και τη μεταγενέστερη λογοτεχνία, την πλαστική και τις εικαστικές τέχνες. Στις σύγχρονες λογοτεχνίες επιβιώνουν οι βοσκοί με τα ονόματά τους (Δάφνις, Ύλας, Τίτυρος, Άμαρυλλίς κ.ά.) και η ποιμενική ατμόσφαιρα της Σικελίας, αλλά και της Αρκαδίας, η οποία ως χώρος κατεξοχήν ποιμενικός, λίκνο του Ερμή, άσκησε μεγάλη γοητεία μέχρι τα νεότερα χρόνια.

Η λατινική έκφραση «et in Arcadia ego» (= και εγώ στην Αρκαδία) δηλώνει, στο χώρο του πνεύματος, ποιητική παιδεία και πνευματική καλλιέργεια.

Μόσχος

Βουκολικός ποιητής είναι ο Μόσχος (πρώτο μισό του 2ου αι. π.Χ.) από τις Συρακούσες. Το επύλλιό του «Ευρώπη» (166 εξάμετροι στίχοι) αναφέρεται στην αρπαγή της Ευρώπης από το Δία και την ένωση θεού και θνητής. Το ποίημα παίρνει σήμερα ξεχωριστή επικαιρότητα ως αλληγορικός μύθος της νέας ενωμένης Ευρώπης.

Βίων

Ο Βίων (2ος/1ος αι. π.Χ.), από τη Σμύρνη, που έζησε στη Σικελία, συμπληρώνει την τριάδα των βουκολικών ποιητών· έγραψε το ποίημα: «Έπιτάφιος του Άδώνιδος» (98 εξάμετροι στίχοι), έναν τελετουργικό θρήνο που μιμείται το Θεόκριτο («Είδύλλιο Ι»).

στ. Μίμος

Παρίστανε, σε χαλαρή δραματική μορφή, σκηνές από την καθημερινή ζωή της πόλης ή της υπαίθρου, σε γλώσσα διαλεκτική, που ήταν πιο κοντά στη γλώσσα του λαού. Ήταν ένα είδος ψυχαγωγίας από σκηνής, με κύρια χαρακτηριστικά την τέρψη και το ευτράπελο.

Ο Ηρώ(ν)δας (πρώτο μισό του 3ου αι. π.Χ.), από την Κω, έγραψε οκτώ μιμιάμβους, έμμετρους με πεζολογικό χαρακτήρα, όπου συναιρεί τη σικελική παράδοση του Σώφρονα με το ιωνικό πνεύμα του Ιππώνακτα. Πρόκειται για διαλόγους ρεαλιστικούς και σατιρικούς, ανάμεσα σε λαϊκά πρόσωπα της απόλυτης καθημερινότητας· τα θέματα είναι παρμένα από το αστικό περιβάλλον και προσφέρουν χιουμοριστικά

στιγμιότυπα, με καυστικότητα και ζωνηρότητα, διανθισμένα με χοντρά αστεία, υπονοούμενα, λαϊκά στοιχεία (παροιμίες), που στοχεύουν στη γελοιοποίηση της πραγματικότητας. Στους μεταγενέστερους χρόνους τον αναφέρει ο Λατίνος Πλίνιος ο νεότερος (περίπου 61 – 112 μ.Χ.).

B. ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Χαρακτηριστικά

Η ελληνιστική περίοδος χαρακτηρίζεται από την κλίση προς την επιστημονική έρευνα και την πολυμάθεια. Υπάρχει ένας συγκρητισμός¹ ιδεών και μια έντονη ερανιστική² διάθεση ακόμη και στους λόγιους. Στη λογοτεχνία εκδηλώνονται διάφορες τάσεις: μελαγχολική διάθεση, παραίτηση από τη ζωή, μοιρολατρική

-
1. (συγκρητισμός σὺν + κρητίζω < Κρής, -τός): ανάμειξη στοιχείων διαφορετικής προέλευσης, κυρίως θρησκευτικών ή ιδεών.
 2. ἐρανίζομαι = δανείζομαι και παραθέτω επιλεγμένα αποσπάσματα από διάφορα κείμενα.

στάση. Είναι η εποχή των επιστημών και των ανακαλύψεων. Η εξειδίκευση της γνώσης προωθεί την παραγωγή λόγιων κειμένων και παραμερίζει την πολιτική ρητορεία, που γίνεται υπόθεση των ρητόρων. Τα κείμενα του παρελθόντος συγκεντρώνονται στα ερευνητικά κέντρα, εκδίδονται, ερμηνεύονται και σχολιάζονται. Ως γλώσσα χρησιμοποιείται η Κοινή (κοινό γλωσσικό όργανο επικοινωνίας) σε όλα τα είδη του πεζού λόγου, την επιστήμη, τη φιλοσοφία, την ιστορία.

α. Επιστήμες

Παρατηρείται ιδιαίτερη άνθηση των θετικών επιστημών. Η γεωγραφία (αναπτύχθηκε ιδιαίτερα μετά τις μακρινές εκστρατείες του Μεγάλου Αλεξάνδρου) εκπροσωπείται προπάντων από τον Ερατοσθένη (276 – 196 π.Χ.) τον Κυρηναίο, διευθυντή της Αλεξανδρινής Βιβλιοθήκης και ιδρυτή της επιστημονικής γεωγραφίας· έγραψε Γεωγραφικά και Καταστερισμούς, επηρεασμένος από την πλατωνική φιλοσοφία, κυρίως από το διάλογο Τίμαιο.

Η αστρονομία εκπροσωπείται από τον Ίππαρχο (2ος αι. π.Χ.), από τη Νίκαια της Βιθυνίας, ο οποίος τελειοποίησε τα όργανα παρατήρησης (διόπτρα) των αστέρων.

Τα μαθηματικά, απαραίτητα στην

αστρονομία, καλλιεργούνται κυρίως από τον Ευκλείδη (330–275 π.Χ.), από την Αλεξάνδρεια¹. Ο Ευκλείδης έθεσε τις βάσεις της γεωμετρίας και τα Στοιχεία αποτέλεσαν αυθεντία για πολλούς αιώνες έως σήμερα.

Ο Συρακόσιος Αρχιμήδης (287–212 π.Χ.) σπούδασε στην Αλεξάνδρεια, αλλά έζησε στην πατρίδα του· είναι ο μεγαλύτερος μαθηματικός της αρχαιότητας και πολυγραφότατος συγγραφέας (έγραψε στη δωρική διάλεκτο). Έγινε διάσημος για τις μηχανικές εφευρέσεις του (μοχλοί, πολεμικές μηχανές για την πυρπόληση του ρωμαϊκού στόλου,

1. Διαφορετικός από τον Ευκλείδη από τα Μέγαρα, μαθητή του Σωκράτη.

μέτρηση του κύκλου, αρχή της άνω-
σης των υγρών – «εϋρηκα» κτλ.).
Σκοτώθηκε κατά την άλωση των Συ-
ρακουσών από τους Ρωμαίους.

Το αστρονομικό μηχάνημα του 1ου
αιώνα π.Χ. (βρέθηκε στο ναυάγιο των
Αντικυθήρων). Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο

Θρυλικές διαδόσεις αναφέρονται στον τρόπο του θανάτου του και την περίφημη φράση που είπε σε Ρωμαίο στρατιώτη: «Μή μου τοὺς κύκλους τάραττε» (= Μην καταστρέφεις τα κυκλικά γεωμετρικά σχήματά μου) και «Παρά κεφαλὰν καὶ μὴ παρὰ γραμμὰν» (= Χτύπησε στο κεφάλι και όχι στο γεωμετρικό σχήμα).

Η φιλολογική επιστήμη ακμάζει επίσης στην Αλεξάνδρεια με τους διευθυντές της Βιβλιοθήκης, οι οποίοι δημιουργούν τη γραμματική, την κριτική των κειμένων και την ιστορική κριτική (σχολιασμός χειρογράφων). Κυριότεροι γραμματικοί (= φιλόλογοι) και προϊστάμενοι της Βιβλιοθήκης είναι οι: Ζηνόδοτος

ο Εφέσιος, Απολλώνιος ο Ρόδιος, Ερατοσθένης ο Κυρηναίος, Αριστοφάνης ο Βυζάντιος, Αρίσταρχος από τη Σαμοθράκη.

β. Φιλοσοφία

Αναπτύχθηκαν τρία φιλοσοφικά συστήματα, ο επικουρισμός, ο σκεπτικισμός και ο στωικισμός, τα οποία καθορίζουν τις κύριες κατευθύνσεις της φιλοσοφίας στον ελληνιστικό χώρο μετά τον Αριστοτέλη. Ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους έχουν την ισχυρή έμφαση που δίνουν στο άτομο, μετά την κατάρρευση του πολιτικού συστήματος της πόλης, την ατομική αυτονομία και την «φύσιν», «τὸ κατὰ φύσιν ζῆν ἢ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν». Σπέρματα των φιλοσοφικών τους τάσεων βρίσκονται σε στοχαστές

που έδρασαν πριν από το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, όπως ο Διογένης ο Κυνικός, ο οποίος αμφισβήτησε τους βασικούς κανόνες συμπεριφοράς και την παράδοση, κηρύσσοντας τις νέες ιδέες για την κατανίκηση των φόβων και των επιθυμιών.

1. Ο επικουρισμός

Ο επικουρισμός, ως ηθική φιλοσοφία, δίνει ιδιαίτερη σημασία στην ψυχική γαλήνη και αταραξία έναντι της πολιτικής. Εισηγητής της ήταν ο Επίκουρος (341 – 271 π.Χ.), γιος Αθηναίου κληρούχου, ο οποίος γεννήθηκε στη Σάμο. Ίδρυσε τους φιλοσοφικούς του κύκλους στη Μυτιλήνη, τη Λάμψακο και την Αθήνα. Η οικία με τον κήπο του –που έδωσε

το όνομα¹ στην επικούρεια σχολή—
έγινε το κέντρο της φιλοσοφικής
του σχολής. Από το πλούσιο έργο
του διασώθηκαν τρεις επιστολές (η
Πρὸς Μενοικέα, όπου δίνει περίλη-
ψη της ηθικής του θεωρίας), Κύρια
Δόξαι (μια συλλογή 40 βασικών
δογμάτων²), Ἀποφθέγματα (μια σει-
ρά γνωμικών) και αποσπάσματα
από το Περί φύσεως (37 βιβλία), μια
συστηματική πραγμάτευση της

-
1. Η σχολή ονομαζόταν «Κήπος»
και οι επικούρειοι ήταν γνωστοί
και με το όνομα «οἱ ἀπὸ τῶν κή-
πων» ή «οἱ ἀπὸ κήπου».
 2. Βασικό δόγμα ήταν «τὸ λάθε βιώ-
σας» (= ζήσε στο περιθώριο, αθό-
ρυβα, μακριά από τη δημοσιότητα).

φυσικής, της κοσμολογίας και της επιστημολογίας.

Πλαίσιο της φιλοσοφίας του

Ο Επίκουρος υποστήριζε ότι η φιλοσοφία τότε μόνο έχει αξία, όταν βοηθάει τον άνθρωπο να κατακτήσει την ευδαιμονία. Η ευδαιμονία αυτή, θεϊκή ή ανθρώπινη, για να πραγματοποιηθεί τέλεια, απαιτεί μια ζωή που διέπεται από αδιατάραχη ηρεμία ή απαλλαγή από τον πόνο. Μεγαλύτερη αιτία της αποτυχίας του ανθρώπου να ζήσει ήρεμη ζωή είναι οι δοξασίες για τη θεϊκή διακυβέρνηση του κόσμου· στρέφεται, έτσι, εναντίον της κοσμολογίας του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Απορρίπτει επίσης την πίστη ότι οι θεοί

είναι υπεύθυνοι για οποιοδήποτε φυσικό γεγονός, καθώς και τους μεταφυσικούς προβληματισμούς και το φόβο του θανάτου. «Ο Θεός είναι πέραν του φόβου, ο θάνατος είναι απαλλαγμένος αισθήματος...»· όλα ρυθμίζονται από την τύχη, η οποία κυριαρχεί στην ύλη και δεν υποτάσσεται ούτε στην πρόνοια ούτε στη λογική. Ο άνθρωπος είναι ελεύθερος και αυτάρκης.

Οι αρχές του επικουρισμού απαιτούν την αυτοκυριαρχία και τη σταθερότητα που θα εξασφαλίσουν τη γαλήνη του πνεύματος, την άταραξίαν.

Κατά τον Επίκουρο, η ελευθερία από τον πόνο είναι αγαθό και υπέρτατη ηδονή. Η φιλία ως αθάνατο αγαθό προσφέρει μεγάλη ευτυχία. Ο Κήπος, άλλωστε, ήταν μια

κοινωνία φίλων και εξασφάλιζε το πλαίσιο για την πραγματοποίηση της φιλίας· γυναίκες και δούλοι δεν αποκλείονταν.

Ο επικουρισμός, που είχε αφετηρία τα ηθικά αξιώματα του Δημόκριτου, διαδόθηκε στον ελληνικό και το ρωμαϊκό κόσμο. Θερμός οπαδός του ήταν κυρίως ο Λατίνος Λουκρήτιος (του 1ου αι. π.Χ.), ο οποίος στο φιλοσοφικό του ποίημα «De rerum natura» (= για τη φύση των πραγμάτων) παρουσιάζει την επικούρεια διδασκαλία ως μοναδική πηγή για την ανθρώπινη σωτηρία.

2. Σκεπτικισμός

Ο σκεπτικισμός (σκέψις = διαλογισμός ή έρευνα) είναι φιλοσοφικό ρεύμα που αρνείται κάθε γνώση, αμφισβητώντας την αυθεντικότητα και την ισχύ γενικώς αποδεκτών αληθειών. Έχει τις ρίζες του στον 4ο αι. π.Χ. («οὐδέν οἶδα») και αφετηρία του είναι η ελπίδα να κατακτήσουμε την ψυχική ηρεμία (ἀταραξίαν). Ιδρυτής του είναι ο Πύρρων (365 –275 π.Χ.) από την Ήλιδα, ο εισηγητής του φιλοσοφικού δόγματος του πυρρωνισμού (ως αρχαίας σκέψης) και της εποχής (= αναστολή, επιφύλαξη ως προς τη γνώση), η οποία αναφέρεται στη φύση των υλικών αντικειμένων που είναι απρόσιτα στον άνθρωπο. Αναζήτησε την ευτυχία στην αποχή από κάθε κρίση

και ορισμό (άφασία). Υποστήριζε ακόμη πως η συνήθεια και η συμβατικότητα (= σύμβαση), σύμφωνα με τα πρότυπα της κοινωνίας, διέπουν τις ανθρώπινες πράξεις.

Την επόμενη φάση του σκεπτικισμού σημάδεψε η Ακαδημία με τους σκεπτικούς Αρκεσίλαο από την Πιτάνη της Αιολίδας (316–241 π.Χ.) και Καρνεάδη από την Κυρήνη της Λιβύης (214–129 π.Χ.), δεινό ρήτορα.

Κυνικός φιλόσοφος. Αθήνα, Μουσείο Αγοράς

3. Στωικισμός

Ονομάστηκε έτσι από την Ποικίλη Στοά (= πολύχρωμη, κοσμημένη με τοιχογραφίες), στην Αγορά της αρχαίας Αθήνας, έναν κεντρικό δημόσιο χώρο που ονοματοδότησε τους οπαδούς και το φιλοσοφικό σύστημα. Οι στωικοί συνιστούν ψυχικό σθένος στην αντιμετώπιση των αντιξοοτήτων της ζωής («ἀπέχου καὶ ἀνέχου»).

Ως βασικά σημεία της στωικής φιλοσοφίας αναφέρονται η αδιαφορία για καθετί εξωτερικό (ήρεμη αναμονή του θανάτου), η λογικότητα, ως μοναδική πηγή ανθρώπινης ευδαιμονίας, ο «κοσμοπολιτισμός» (δηλαδή ο άνθρωπος θεωρείται πολίτης του κόσμου και όχι μόνο της πατρίδας) και ο ηθικός ιδεαλισμός.

Οι στωικοί άντλησαν πολλές ιδέες από τον Ηράκλειτο. Οι δύο θεμελιώδεις έννοιες, που συμπίπτουν, είναι ο λόγος, που πηγάζει από το Θεό και στον οποίο υποτάσσονται όλα, και η φύσις. Ο άνθρωπος πρέπει να ζει σύμφωνα με τη φύση, η οποία ορίζει ότι ο άνθρωπος μπορεί και πρέπει να κατακτά την εὐδαιμονία μόνο με ό,τι εξουσιάζει, δηλαδή με την αρετή, η οποία είναι το μόνο αγαθό. Η στωική ηθική, μολονότι περιέχει πρωτότυπα στοιχεία, έχει πολλά κοινά με τις σωκρατικές, πλατωνικές και αριστοτελικές ιδέες. Ιδρυτής της Στοάς είναι ο Ζήνων (333–262 π.Χ.), από το Κίτιο της Κύπρου, πολυγραφότατος, το έργο του οποίου όμως έχει χαθεί. Στην Πολιτεία υποστήριζε ότι μια κοινωνία σοφών δεν έχει ανάγκη τους

συμβατικούς θεσμούς της ελληνικής πόλης. Ο Κλεάνθης (330–232 π.Χ.), από την Άσσο της Τρωάδας, έγραψε το μεγαλειώδη «Ύμνον εις Δία» (37 εξασύλλαβοι στίχοι), δήλωση για τη θρησκευτική βάση του στωικισμού, και ο Χρύσιππος (280–206 π.Χ.), από τους Σόλους της Κιλικίας, συστηματοποίησε τη στωική φιλοσοφία και έγραψε 700 διατριβές (= μελέτες).

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΩΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Η στωική φιλοσοφία, η σημαντικότερη κίνηση στην ελληνιστική φιλοσοφία, με τρεις φάσεις (Αρχαία, Μέση και Νέα Στοά), άσκησε τη μεγαλύτερη επίδραση σε ολόκληρο τον κόσμο. Νέα ώθηση θα πάρει με τον Παναίτιο από τη Ρόδο

(185–112 π.Χ.) και τον Ποσειδώνιο από την Απάμεια της Συρίας (135–51 π.Χ.), και στη ρωμαϊκή περίοδο με τους φιλοσόφους Σενέκα, Επίκτητο και Μάρκο Αυρήλιο· θα επηρεάσει ακόμη τον Απόστολο Παύλο και τους Πατέρες της Εκκλησίας. Από την Αναγέννηση έως τα νεότερα χρόνια η επίδραση της στωικής φιλοσοφίας στο δυτικό πολιτισμό υπήρξε κυριαρχική στο έργο κορυφαίων φιλοσόφων (Σπινόζα, Καντ κ.ά.). Ακόμη και σήμερα η επιρροή του στωικισμού συνεχίζεται στην καθημερινή ζωή. Στη νεοελληνική η λέξη «στωικότητα» σημαίνει καρτερικότητα και αντιμετώπιση των δυσάρεστων καταστάσεων με στοχαστική διάθεση και αταραξία.

γ. Ιστορία

Στις αρχές του 3ου αι. π.Χ., εμφανίζονται οι ιστορίες του Αλεξάνδρου γραμμένες από ανθρώπους που τον είχαν συνοδεύσει στις εκστρατείες ή είχαν διαδραματίσει κάποιο ρόλο (π.χ. Πτολεμαίος, Αριστόβουλος, Νέαρχος). Η έλξη του προσώπου του κατακτητή θα οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός νέου είδους μυθιστορηματικής ή ρητορικής ιστορίας. Μετά τον Αλέξανδρο εμφανίζονται πολλοί ιστορικοί, το έργο τους όμως με τοπικές ιστορίες, μονογραφίες σχετικές με πρόσωπα, απομνημονεύματα κ.ά. έχει χαθεί. Δύο ιστορικοί δεν έχουν καμιά σχέση με την Αλεξάνδρεια:

α) Ο Τίμαιος από το Ταυρομένιο (σημερινή Ταορμίνα) της Σικελίας

(350 – 254 π.Χ.), που έζησε για μακρό χρονικό διάστημα στην Αθήνα, έγραψε το έργο 'Ιστορίαι (38 βιβλία), αναφερόμενο στις ελληνικές πόλεις της Μεγάλης Ελλάδας από την ίδρυσή τους έως τον πρώτο Καρχηδονιακό πόλεμο (264 π.Χ.).

β) Ο Πολύβιος (200 – 118 π.Χ.), γιος του στρατηγού Λυκόρτα, από τη Μεγαλόπολη της Αρκαδίας, μετείχε ενεργά στην πολιτική της πατρίδας του και έγινε ίππαρχος της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Εκτοπίστηκε με άλλους 1.000 Αχαιοούς στη Ρώμη, μετά τη μάχη της Πύδνας (168 π.Χ.), αλλά κέρδισε τη φιλία του Σκιπίωνα Αιμιλιανού, κατακτητή της Καρχηδόνας, και απέκτησε μεγάλη επιρροή στους Ρωμαίους.

Ταξίδεψε σε πολλά μέρη· το έργο του 'Ιστορίαι, μνημονεύεται και ως

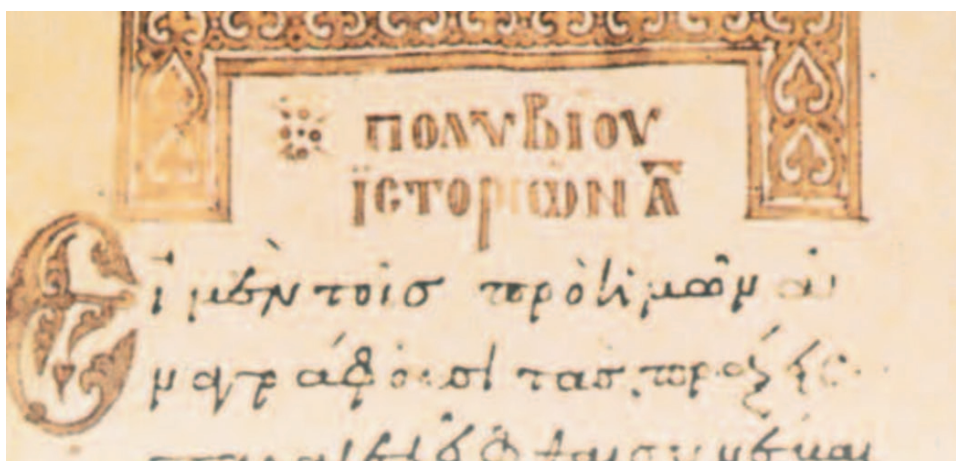
Ῥωμαϊκή Ἱστορία, (39 βιβλία, από τα οποία σώζονται ακέραια μόνο τα πέντε πρώτα), καλύπτει την περίοδο 240–146 π.Χ. και αναφέρεται στην επέκταση της ρωμαϊκής δύναμης και στο ρόλο της Ρώμης ως παράγοντα της πολιτικής ενοποίησης· αυτή η οπτική της ρωμαϊκής επιτυχίας καθορίζει και τον τρόπο σύνθεσης του έργου.

Όπως και ο Θουκυδίδης, από τον οποίο έχει επηρεαστεί, στοχεύει περισσότερο στη χρησιμότητα παρά στην ψυχαγωγία. Η εξιστόρηση των γεγονότων γίνεται με τρόπο αξιόπιστο, αντικειμενικό και αμερόληπτο. Η επίδρασή του ήταν σημαντική στους μεταγενέστερους, ιδιαίτερα στο Ρωμαίο ιστορικό Τίτο Λίβιο (64 π.Χ.–17 μ.Χ.).

Με τον Πολύβιο γίνεται η μετάβαση

από την Αλεξάνδρεια στη Ρώμη, η οποία θα αποτελέσει, στη συνέχεια, ένα από τα κέντρα του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού.

Τέλος, ο Διόδωρος ο Σικελιώτης (περίπου 90–20 π.Χ.) έγραψε 'Ιστορική Βιβλιοθήκη, σε 40 βιβλία (σώθηκαν πλήρη 15), όπου πραγματεύεται την παγκόσμια ιστορία από τις μυθικές αρχές έως την εποχή του, εξετάζοντας μαζί Έλληνες, Ρωμαίους και βαρβάρους.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: ΡΩΜΑΪΚΗ

(Από το 31 π.Χ., αρχές της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, έως το 330 μ.Χ., ίδρυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας)

Η περίοδος ονομάζεται ρωμαϊκή, γιατί στη διάρκειά της η Ρώμη είναι η κυρίαρχη δύναμη στον κόσμο. Η ρωμαϊκή εποχή είναι εποχή της πεζογραφίας (ιστορίας, φιλοσοφίας, ρητορικής), ενώ η ποίηση δεν έχει να παρουσιάσει κάτι το αξιόλογο. Η ελληνική παιδεία κυριαρχεί στο ρωμαϊκό κόσμο. Οι συγγραφείς της περιόδου προέρχονται από πολλές χώρες του εκρωμαϊσμένου κόσμου (Μικρά Ασία,

Συρία, Αίγυπτο, Σικελία) και λίγοι από την κυρίως Ελλάδα. Γλώσσα όλων είναι η κοινή και η αττικίζουσα, μίμηση της αττικής διαλέκτου, ως πρότυπης γλώσσας.

A. ΙΣΤΟΡΙΑ

Στην αρχή της περιόδου (100 π.Χ. – 100 μ.Χ.), δύο ιστορικοί συγγραφείς, που έζησαν στη Ρώμη, συνεχίζουν τη δραστηριότητα του Πολυβίου: ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (δεύτερο μισό του 1ου αι. π.Χ.), ο οποίος έγραψε σε 20 βιβλία (σώζονται 11) τη Ρωμαϊκή Αρχαιολογία, από τις αρχές της Ρώμης έως τον Α΄ Καρχηδονιακό πόλεμο, και ο Στράβων (βλ. σελ. 77), ο οποίος έγραψε Ιστορικὰ Ὑπομνήματα, σε 43 βιβλία,

που έχουν χαθεί. Ξεχωριστή θέση όμως κατέχει ο Πλούταρχος.

1. Πλούταρχος (περίπου 50–120 μ.Χ.)

Ο Πλούταρχος, από τη Χαιρώνεια της Βοιωτίας, είναι μια μοναδική μορφή του ελληνικού κόσμου. Σπούδασε στην Αθήνα, άσκησε το ιερατικό λειτούργημα στους Δελφούς, ταξίδεψε στην Αλεξάνδρεια και έμεινε πολύ καιρό στη Ρώμη, όπου έλαβε τον τίτλο του Ρωμαίου πολίτη· επέστρεψε στη γενέτειρά του, όπου παρέμεινε μέχρι το θάνατό του, ζώντας ήρεμη οικογενειακή ζωή.

Η σημαντική παραγωγή του Πλουτάρχου (120 περίπου έργα), καρπός της ευρυμάθειας και της παιδείας του, χωρίζεται σε δύο μέρη:

- **Βίοι Παράλληλοι**

Περιλαμβάνουν ζεύγη παράλληλων βιογραφιών, με συγκριτικές εκτιμήσεις προσωπικοτήτων, ενός Έλληνα και ενός Ρωμαίου, αντίστοιχα. Μέλημα του συγγραφέα είναι η ανάλυση χαρακτήρων και ως μέσο χρησιμοποιεί το ανέκδοτο ή το απόφθεγμα (= γνωμικό). Στους Βίους οφείλεται η δημοτικότητα του Πλούταρχου και η επίδρασή του κατά την αρχαιότητα, την Αναγέννηση και τη γαλλική κλασική εποχή (Μονταίνιος, Μοντεσκιέ, Ρουσσό κ.ά.). Ο Σαίξπηρ σε τρεις τραγωδίες του (Ιούλιος Καίσαρ, Κοριολανός, Αντώνιος και Κλεοπάτρα) αντλεί το θέμα του από τον Πλούταρχο.

ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ

**I. Θησεύς – Ρωμύλος
Σόλων – Ποπλικόλας
Θεμιστοκλής – Κάμιλλος**

**Αριστείδης – Κάτων
(πρεσβύτερος)**

**Κίμων – Λούκουλλος
(Λεύκολλος)**

Περικλής – Φάβιος Μάξιμος

Νικίας – Κράσος

Αλκιβιάδης – Κοριολανός

Δημοσθένης – Κικέρων

II. Φωκίων – Κάτων (ο νεώτερος)

Δίων – Βρούτος

Τιμολέων – Αιμίλιος Παύλος

Ευμένης – Σερτώριος

**Φιλοποίμην – Φλαμίνιος
Πελοπίδας – Μάρκελλος
Αλέξανδρος – Καίσαρ**

**III. Δημήτριος (ο πολιορκητής) –
Αντώνιος**

Πύρρος – Μάριος

**Άγις και Κλεομένης – Τιβέριος
και Γάιος Γράκχος**

Λυκούργος – Νο(υ)μάς

Αγησίλαος – Πομπήιος

Άρατος

Αρταξέρξης

Γάλβας

Όθων

**Έχουν διασωθεί 21 ζεύγη βιο-
γραφιών, από τα οποία το ένα εί-
ναι διπλό, και τέσσερις μεμονωμέ-
νες, σύνολο 48.**

Δημήτριος ο πολιορκητής.
Νομισματική Συλλογή Εθνικού
Αρχαιολογικού Μουσείου

- **Ἠθικά**

Περιλαμβάνουν 78 πραγματείες με ποικίλο περιεχόμενο, με ηθικά, πολιτικά, φιλοσοφικά και επιστημονικά θέματα: Περὶ τῆς ἠθικῆς

ἀρετῆς, Περί παίδων ἀγωγῆς, Περί εὐθυμίας, Περί μουσικῆς, Περί φιλαδελφίας κ.ά., ὅπως «δελφικές» πραγματείες, γαμικά και πολιτικά παραγγέλματα, συμποσιακά, παραμυθητικοί λόγοι κ.ά. Η μορφή τους είναι συχνά διαλογική ή δοκιμιακή και τα ανεκδοτολογικά παραδείγματα πολυάριθμα.

Ο Πλούταρχος επηρεάζεται από τον πλατωνισμό, τον επικουρισμό και το στωικισμό, αλλά οδηγείται σε μια ηθική ηπιότερη και περισσότερο ανθρώπινη. Η πίστη στην αθανασία της ψυχῆς και τη θεία πρόνοια για τα ανθρώπινα αποτελούν τις βασικές φιλοσοφικές αντιλήψεις του. Η γλώσσα του είναι η αττική, αλλά με πολλά στοιχεία από την κοινή.

Το έργο του Πλούταρχου άσκησε μεγάλη επίδραση στην ευρωπαϊκή διανόηση (Ρουσσό, Γκαίτε, Σαίξπηρ, Σίλλερ κ.ά.), στη χριστιανική γραμματεία και στην επιστήμη της παιδαγωγικής. Στο νεοελληνικό χώρο, ο Αδαμάντιος Κοραής (1748–1833) υπήρξε από τους μεγαλύτερους μελετητές και εκδότες του.

2. Αρριανός (90–175 μ.Χ.)

Ο Φλάβιος Αρριανός, από τη Νικομήδεια της Βιθυνίας ανήκει στο 2ο αι. μ.Χ.. Με φιλοσοφική παιδεία στην Αθήνα και στη Νικόπολη της Ηπείρου (υπήρξε μαθητής του στωικού Επίκτητου), στρατιωτική

και πολιτική δράση (διατέλεσε άρχων, ύπατος, ανθύπατος, τοπάρχης Καππαδοκίας), οικείος και φίλος του μεγάλου φιλέλληνα Αδριανού (117–138 μ.Χ.), τιμήθηκε στην Αθήνα ως «υπατικός φιλόσοφος» και πρύτανις της Πανδιονίδος φυλής και απέκτησε τα δικαιώματα του Ρωμαίου πολίτη.

Υπήρξε συγγραφέας πολυγραφότατος. Έγραψε έργα α) φιλοσοφικά: Έπικτήτου διατριβαί, σε 8 βιβλία, και Έγχειρίδιον, σύνοψη διδασκαλίας του Επίκτητου, β) ιστορικά: Άλεξάνδρου Άνάβασις, Μετ' Άλέξανδρον, Ίνδική (σε ιωνική γλώσσα, κατά μίμηση του Ηρόδοτου), γ) στρατιωτικά: Τέχνη τακτική, Έκταξις κατ' Άλανών (= διάταξη του ρωμαϊκού στρατού στην εκστρατεία κατά του σκυθικού λαού), Περίπλους Ευξεινίου Πόντου,

δ) γεωγραφικά: Βιθυνιακά, Παρθικά. Ο Κυνηγετικός συμπληρώνει τον ομώνυμο του Ξενοφώντα.

Άλεξάνδρου Ανάβασις

Ο Αρριανός έμεινε κυρίως διάσημος για το έργο του Άλεξάνδρου Ανάβασις, που στον τίτλο και τη δομή θυμίζει την Ανάβαση του Ξενοφώντα· είναι αφιερωμένο στη μεγαλειώδη εκστρατεία του Αλέξανδρου, από την αρχή έως την ημέρα του θανάτου του, και αποτελεί πανηγυρικό για το στρατηλάτη. Το έργο αποτελείται από επτά βιβλία και έχει την ακόλουθη δομή:

Α΄ βιβλίο:

Αρχή βασιλείας Μεγάλου Αλεξάνδρου. Καταστροφή της Θήβας.

Εκστρατεία στη Μικρά Ασία. Μάχη στον ποταμό Γρανικό (334 π.Χ.).

Β΄ βιβλίο:

Κατάκτηση της Μικράς Ασίας. Μάχη της Ισσοῦ (333 π.Χ.).

Γ΄ βιβλίο:

Κατάκτηση της Αιγύπτου – Ίδρυση Αλεξανδρείας. Κατάκτηση της Μεσοποταμίας. Μάχη στα Γαυγάμηλα (331 π.Χ.).

Δ΄ βιβλίο:

Κατάκτηση της Σογδιανής. Υποταγή της Σκυθίας.

Ε΄ βιβλίο:

Διάβαση Ινδού ποταμού. Αλέξανδρος και Πώρος. Άφιξη στον Υδάσπη ποταμό.

ΣΤ΄ βιβλίο:

Σύγκρουση με τους Μαλλούς – Διάβαση της Γεδρωσίας. Παράπλους των Ινδικών ακτών από το Νέαρχο.

Ζ΄ βιβλίο:

Βασιλικοί γάμοι. Θάνατος του Ηφαιστίωνα – Πορεία στη Βαβυλώνα. Θάνατος του Αλέξανδρου – Χαρακτηρισμός.

Η Ανάβασις, γραμμένη σε αττική-ζουσα διάλεκτο, διακρίνεται για τη σαφήνεια, τη φυσικότητα και την αμεροληψία του συγγραφέα. Ο ιστορικός βασίζεται κυρίως σε αφηγήσεις ανθρώπων που πήραν μέρος στην εκστρατεία· ιδιαίτερα, χρησιμοποιεί το έργο του στρατηγού Πτολεμαίου και του αρχιτέκτονα Αριστόβουλου, που συνόδευσαν τον Αλέξανδρο.

Η προσφορά του Αρριανού στην ιστορία είναι ότι, στους μεταγενέστερους χρόνους και ενώ το πρόσωπο του Μ. Αλεξάνδρου είχε καλυφθεί με τον πέπλο του θρύλου και της ανεκδοτολογίας, διέσωσε την προσωπικότητά του από τον απόηχο του μύθου και συνέβαλε ουσιαστικά στην αποκατάσταση της μορφής του και την αποτίμηση της δράσης του.

Τελευταίοι από τους Έλληνες ιστορικούς είναι ο Δίων ὁ Κάσσιος από τη Νίκαια της Βιθυνίας (155 –235 μ.Χ.), μιμητής του Θουκυδίδη στις δημηγορίες του, ο οποίος έγραψε Ῥωμαϊκή Ἱστορία έως το 229 μ.Χ., σε 80 βιβλία (σώζονται 24), ο Αππιανός (περίπου 96–160 μ.Χ.), από την Αλεξάνδρεια, ο οποίος έγραψε τα Ῥωμαϊκά, ιστορία της Ρώμης έως την εποχή του Βεσπασιανού (1ος αι. μ.Χ.), σε 24 βιβλία, και ο Αθηναίος «ἄρχων» Δέξιππος (210–273 μ.Χ.), συγγραφέας της Χρονικῆς Ἱστορίας.

3. Παυσανίας (2ος αι. μ.Χ.)

Στην ιστορική γεωγραφία διακρίθηκε ο Παυσανίας, από τη Μαγνησία της Μικράς Ασίας, ο οποίος έγραψε το ταξιδιωτικό έργο: Ἑλλάδος

περιήγησις, σε 10 βιβλία¹. ένα είδος εξηγητικού (= ερμηνευτικού) οδηγού για τις αρχαιολογικές έρευνες.

Ο Πausανίας περιγράφει τις τοποθεσίες και τα αρχαία μνημεία προσθέτοντας αναλύσεις και αναμειγνύοντας την άμεση εμπειρία του με τις ιστορικές και μυθολογικές παρεκβάσεις. Προβάλλει τη ζωή ενός πολιτισμού που ανήκει ολόκληρος στο παρελθόν.

-
1. α' «Αττικά», β' «Κορινθιακά», γ' «Λακωνικά», δ' «Μεσσηνιακά», ε' – στ' «Ηλειακά», ζ' «Αχαϊκά», η' «Αρκαδικά», θ' «Βοιωτικά», ι' «Φωκικά».

4. Στράβων (64 π.Χ. – 24 μ.Χ.)

Τέλος, διακεκριμένος γεωγράφος ήταν ο Στράβων, από την Αμάσεια του Πόντου, ο οποίος πρόσφερε τη γνώση του στα Γεωγραφικά¹, σε 17 βιβλία που διασώθηκαν ακέραια. Στο έργο του επιδιώκει, με επιστημονική ακρίβεια, να συνενώσει το «τερπνόν μετά του ωφελίμου», συνδυάζοντας τον ερανισμό (= δανεισμό χωρίων) με την αυτοψία.

1. Μαθηματικά στοιχεία Γεωγραφίας (βιβλία 1-2) και ιστορικές πληροφορίες για την Ευρώπη (3-7), την Ελλάδα (8-10), την Ασία (11-16) και την Αφρική (17).

B. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Νέες εξελίξεις εμφανίζονται στη φιλοσοφία των σκεπτικών, του Επίκουρου και των στωικών. Η εμφάνιση του χριστιανισμού ανταποκρίνεται στις μεταφυσικές ανάγκες των ανθρώπων και συναγωνίζεται τη φιλοσοφία. Ο σκεπτικισμός εκπροσωπείται από τον ιατρό Σέξτο τον Εμπειρικό (2ος αι. μ.Χ.), ο οποίος πολέμησε αποφασιστικά τους δογματικούς, τους σοφούς και τους ρήτορες.

Ο στωικισμός εκπροσωπείται από έναν Έλληνα δούλο από τη Φρυγία, τον Επίκτητο, και από ένα Ρωμαίο αυτοκράτορα, το Μάρκο Αυρήλιο.

Επίκτητος

Ο Επίκτητος (50–120 μ.Χ.), από την Ιεράπολη της Φρυγίας, γεννήθηκε δούλος· όταν όμως, απελευθερώθηκε, ασχολήθηκε με τη διδασκαλία της στωικής φιλοσοφίας (Νέα Στοά) στη Ρώμη και έπειτα στη Νικόπολη της Ηπείρου. Ο Επίκτητος έγινε γνωστός από το μαθητή του Αρριανό, ο οποίος κατέγραψε στις Διατριβές του, σε 8 βιβλία, την ηθική του διδασκαλία· το περιεχόμενό της περιορίζεται στην ηθική, στην έκφραση της αυτοκυριαρχίας και στον ανθρωπισμό –η αγάπη του φιλοσόφου για την ανθρωπότητα είναι σημείο των νέων καιρών.

Μάρκος Αυρήλιος

Ο Μάρκος Αυρήλιος (121–180 μ.Χ.), ο φιλόσοφος αυτοκράτορας, έγραψε στα ελληνικά, ως αντίδοτο στις βασιλικές φροντίδες και ως μέσο αυτονουθεσίας, μια σειρά «Στοχασμών», σε 12 βιβλία, με τον τίτλο, Είς έαυτόν. Το έργο περιέχει ηθικές ομιλίες που απευθύνονται στον εαυτό του, αλλά, συνάμα, δίνουν στον αναγνώστη την αίσθηση μιας συμπαθητικής προσωπικότητας.

Τέλος, στην περίοδο αυτή, ο πλατωνισμός ανανεώνεται ριζικά από το νεοπλατωνισμό, τελευταίο φιλοσοφικό κίνημα, που εμπνέεται από τον Πλάτωνα, αλλά επηρεάζεται από τους στωικούς και τους περιπατητικούς.

Ο νεοπλατωνιστής Πλωτίνος (205–270 μ.Χ.), από τη Λυκόπολη της Αιγύπτου, δίδαξε στη Ρώμη, έγραψε μια σειρά από σύντομα δοκίμια με τον τίτλο Έννεάδες («συλλογή από εννέα»), όπου παρουσιάζεται η φιλοσοφία του μέσα από έρευνα ειδικών θεμάτων, π.χ. περί είμαρμένης, περί αἰῶνος (= αιωνιότητας) κ.ά. Ο νους, η ψυχή, ακόμη και η ύλη, πηγάζουν από την ακίνητη πρωταρχή, το Έν, που ονομάζεται και αγαθόν. Έτσι, μοναδικός σκοπός της φιλοσοφίας του είναι η γνώση της θεότητας, που επιτυγχάνεται με την έκσταση και όχι με τη λογική. Υπαινικτικός στη γραφή, δύσκολος στο ύφος και τη σκέψη,

ο Πλωτίνος εκφράζει τον πόθο του μυστικιστή, που συνταράσσεται από το πάθος και τον ενθουσιασμό, για να απελευθερωθεί από τους περιορισμούς της γήινης ύπαρξης και να ομοιωθεί, μέσω της έκστασης, με το θεό (μυστική ένωση).

Η επίδραση του νεοπλατωνισμού πήρε τεράστια έκταση και επηρέασε ακόμη και τους χριστιανούς συγγραφείς (Γρηγόριο Νύσσης, Διονύσιο Αρεοπαγίτη), ιδιαίτερα το μοναχισμό. Κείμενα του Πλωτίνου δημοσίευσε ο μαθητής του Πορφύριος από την Τύρο (3ος αι. μ.Χ.), που ενδιαφέρεται για την ιστορία της φιλοσοφίας, ενώ ο Διογένης ο Λαέρτιος (3ος αι. μ.Χ.), από τη Λαέρτη της Μικράς Ασίας, έγραψε το έργο Φιλοσόφων βίων και δογμάτων συναγωγή, σε 10 βιβλία.

Γ. ΡΗΤΟΡΙΚΗ

Η ρητορική έγινε ουσιαστικό στοιχείο της εκπαίδευσης, ενώ οι φιλονικίες των ρητοροδιδασκάλων δημιούργησαν μια σημαντική παραγωγή. Η ρητορική κατά τη ρωμαϊκή περίοδο διχάζεται ανάμεσα σε δύο τάσεις, τον άσιανισμό, με τις ρητορικές σχολές της Μικράς Ασίας, ο οποίος επιζητεί το φραστικό εντυπωσιασμό με περίτεχνο ύφος ρητορικού λόγου, και τον άττικισμό, ως αντίδραση στον άσιανισμό, που επιδιώκει την καθαρότητα και τη σαφήνεια, στοιχεία της αττικής ρητορείας, απ' όπου και το όνομά του.

Δεύτερη Σοφιστική

Η σύζευξη φιλοσοφίας και ρητορικής οδηγεί στη συμβατική έκφραση

«Δεύτερη Σοφιστική»¹, η οποία περιλαμβάνει τα έργα της τέχνης και του λόγου από τον 1ο έως τον 3ο αι. μ.Χ., με περίοδο μεγαλύτερης ακμής κυρίως το 2ο αιώνα. Οι συγγραφείς φωτίζουν το αληθινό πρόσωπο της εποχής, που συνδυάζει τη ρωμαϊκή κυριαρχία με την ελληνική παιδεία. Εκπρόσωποι της Δεύτερης Σοφιστικής που δίνουν και το στίγμα της περιόδου είναι: ο Σύριος Λογγίνος (3ος αι. μ.Χ.) και ο Καικίλιος

1. Η ονομασία οφείλεται στο Φιλόστρατο Β' (Βίοι Σοφιστών Α 481). Ονομάστηκε έτσι γιατί, όπως και οι σοφιστές του 5ου αι. π.Χ., έτσι και οι ρητοροδιδάσκαλοι του 1ου αι. μ.Χ. πηγαίνουν από πόλη σε πόλη και διδάσκουν τη ρητορική επ' αμοιβή.

από την Καλή Ακτή της Σικελίας (βλ. τόμ. 5 σελ. 131-132), ο Ανώνυμος συγγραφέας του έργου *Περὶ ὕψους*, ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (ό.π. σελ. 62), συγγραφέας πραγματειῶν με ποικίλη θεματολογία: *Περὶ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων*, *Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων κ.ά.*, ο Δίων ο Χρυσόστομος (40–120 μ.Χ.) από την Προύσα, συγγραφέας φιλοσοφικῶν και ρητορικῶν πραγματειῶν κ.ά., ο Αἴλιος Αριστείδης (117–181 μ.Χ.) από τη Μυσία, με σημαντικὰ ρητορικὰ κείμενα, ὅπως: *Περὶ ῥητορικῆς*, *Ἵπὲρ τῶν τεττάρων*¹, *Ἱεροὶ λόγοι κ.ά.*, ο

1. Ὑπεραμύνεται της ρητορικῆς και προσπαθεῖ να αποκαταστήσει το Μιλτιάδη, τον Κίωνα, το Θεμιστοκλή και τον Περικλή, που ψέγονται από τον Πλάτωνα.

**Μάξιμος από την Τύρο (2ος αι. μ.Χ.),
συγγραφέας των Διαλέξεων.**

Λουκιανός

Τέλος, στο Λουκιανό ενσαρκώνονται οι διάφορες τάσεις των ρητορικών και φιλοσοφικών μορφών της Δεύτερης Σοφιστικής. Ο Λουκιανός (120–180 μ.Χ.), από τα Σαμόσατα της Κομμαγηνής (Συρίας), αποτελεί μια ιδιαίτερη και ενδιαφέρουσα μορφή της ελληνικής λογοτεχνίας. Φοίτησε σε ρητορική σχολή, εργάσθηκε ως δικανικός ρήτορας, ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία και, στη συνέχεια, αφοσιώθηκε στη συγγραφική δραστηριότητα. Στο Ένύπνιον ήδη αναφέρει ότι τον κέρδισε η παιδεία αντί της γλυπτικής στη μεταξύ τους διαμάχη για το μέλλον του. Διαθέτοντας

πλούσια φαντασία, πολύπλευρο τάλεντο και σπινθηροβόλο πνεύμα, συνέθεσε έργο αρκετά ευρύ και ποικίλο, από το οποίο σώζονται 71 πεζά κείμενα [σοφιστικές μελέτες, διαλέξεις, πραγματείες, προλαλιές (= μικροί προκαταρκτικοί λόγοι), δοκίμια κ.ά.]. Ο Λουκιανός, όμως, έμεινε διάσημος για τους διαλόγους του: Νεκρικοί (30), Θεῶν διάλογοι (26), Ένάλλιοι (= Θαλασσινοί, 15), Έταιρικοί (15), Τίμων ἢ Μισάνθρωπος. Ο σατιρικός του διάλογος παρουσιάζει ιδιαίτερη πρωτοτυπία· συνδυάζοντας το σωκρατικό διάλογο με το σκώμμα της κωμωδίας, χαρακτηρίζεται για τη σαρκαστική του ειρωνεία. Σατιρίζει ανελέητα τους ολύμπιους θεούς, τη διδασκαλία των φιλοσόφων, την αγυρτεία (= απάτη) των ρητόρων, τις ανθρώπινες αδυναμίες. Η

μενίπεια σάτιρα, που ονομάστηκε έτσι από το Μένιππο¹, εμφανίζεται σε πολλούς Νεκρικούς διαλόγους.

Στο έργο του Λουκιανού αντικατοπτρίζεται ο κόσμος σε αταξία και μετασχηματισμό, έτοιμος να καταρρεύσει σε όλους τους τομείς. Ο Λουκιανός διαγράφει προσεκτικά τους χαρακτήρες των προσώπων, με κωμικότητα, λεπτότητα, αστείες επινοήσεις, ευτραπελία (= χιούμορ), χωρίς τις υπερβολές των αττικιστών, γράφοντας με σαφήνεια και κομψότητα.

1. Κυνικός φιλόσοφος του 3ου αι. π.Χ. από τα Γάδαρα, ανατολικά του ποταμού Ιορδάνη. Η μενίπεια σάτιρα, έργο ανάμεικτο από πεζό λόγο και στίχο, ευδοκίμησε κυρίως στους Ρωμαίους.

Η επίδραση του Λουκιανού στους μεταγενέστερους συγγραφείς όλων των εποχών είναι μεγάλη: στην αρχαιότητα Απουλήιος· στο Βυζάντιο Φώτιος, Πτωχοπρόδρομος· στην Αναγέννηση Έρασμος, Μωρίας εγκώμιον και Τ. Μορ, Ουτοπία· στους Νεοέλληνες λογοτέχνες οι: Ανδρ. Λασκαράτος, Εμ. Ροΐδης, Ι. Κονδυλάκης.

Χάρων και Μένιππος

Χάρ. Πλήρωσε τα ναύλα, καταραμένε.

Μέν. Φώναζε, Χάρων, αν αυτό σου αρέσει.

Χάρ. Πλήρωσε σου λέω, που σε μεταφέραμε.

Μέν. Δεν μπορείς να πάρεις χρήματα από έναν που δεν έχει. («οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος», η φράση ἔμεινε παροιμιώδης).

Νεκρικοί Διάλογοι, 18
(Μτφρ. Ερμ. Ηλιάδου)

Στους Νεκρικούς Διαλόγους σατιρίζονται οι μυθικές και λαϊκές δοξασίες των αρχαίων για τον Άδη και τους νεκρούς. Κυρίαρχο μοτίβο είναι η διαμάχη ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς. Με τη σάτιρά του ο Λουκιανός απαλύνει την καταθλιπτική ατμόσφαιρα του Κάτω κόσμου και προκαλεί το γέλιο. Το λογοτεχνικό αυτό είδος μιμήθηκαν οι Γάλλοι συγγραφείς Φενελόν (1651 – 1715) και Φοντενέλ (1657 – 1757), οι οποίοι έγραψαν Διαλόγους των νεκρών (Dialogues des morts).

Αλκίφρων

Μετά το Λουκιανό υπάρχουν και άλλοι σοφιστές που για λόγους συντομίας δεν αναφέρονται. Ανάμεσά τους ο επιστολογράφος Αλκίφρων (2ος αι. μ.Χ.) από τη Συρία. Έχουν διασωθεί 123 επιστολές (Άλιευτικά, Γεωργικά, Έταιρικά κ.ά.) του Αλκίφωνα, που εμφανίζονται σαν να έχουν γραφτεί από αγρότες, ψαράδες, παράσιτους και εταίρες της Αττικής του 4ου αι. π.Χ.

Μυθιστόρημα

Κατά τον 1ο έως το 2ο αι. μ.Χ., στο περιθώριο της ιστορίας και της ρητορικής, αναπτύσσεται το μυθιστόρημα, κυρίως το ερωτικό, ιστορία εραστών, που κατά κανόνα χωρίζουν.

Το είδος γεννιέται στην ελληνιστική περίοδο, με απώτερες καταβολές στην Οδύσσεια, τον Ηρόδοτο, τη βιογραφία, τις φανταστικές ταξιδιωτικές αφηγήσεις και την ερωτική ποίηση. Το μυθιστόρημα αυτής της περιόδου ανταποκρίνεται στις νέες κοινωνικές ανάγκες και συνθήκες (χωρική διεύρυνση, περιγραφή ψυχολογίας ηρώων, κυριαρχία της θεάς Τύχης) και απευθύνεται σ' ένα αναγνωστικό κοινό μέσου μορφωτικού επιπέδου, που δεν προσεγγίζει εύκολα την «υψηλή» λογοτεχνία.

Διακρίνεται στο μη σοφιστικό, που ανήκει στην πρώιμη φάση και έχει λαϊκό χαρακτήρα και ύφος, όπως Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην του Χαρίτωνος από την Καρία (1ος αι. μ.Χ.) και Τὰ κατ' Ἄνθειαν καὶ Ἄβροκόμην,

Ἐφεσιακά, του Ξενοφώντος (1ος αι. μ.Χ.) από την Ἐφεσο.

Το άλλο είναι το σοφιστικό, λόγιο μυθιστόρημα, όπως: Δάφνις και Χλόη του Λόγγου από τη Λέσβο (2ος/3ος αι. μ.Χ.), Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα του Αχιλλέως Τατίου από την Αλεξάνδρεια (2ος αι. μ.Χ.), τα Αἰθιοπικὰ του Ηλιοδώρου από τη Φοινίκη (3ος αι. μ.Χ.). Εδώ ανήκει επίσης και η μυθιστορία του Λουκιανού Λούκιος ἢ Ὀνος (ιστορία ενός νέου που μεταμορφώνεται από μάγισσες σε γάιδαρο), ἔργο που ενέπνευσε το Λατίνο Απουλήιο. Το σοφιστικό μυθιστόρημα επέδρασε στο λατινικό, το μεσαιωνικό και το βυζαντινό –λόγιο, ιπποτικό– και το νεότερο ευρωπαϊκό μυθιστόρημα.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Πριν περατώσουμε τη σύντομη αυτή επισκόπηση της ρωμαϊκής περιόδου πρέπει, έστω και ενδεικτικά, να αναφέρουμε ορισμένους εκπροσώπους της επιστήμης, γενικότερα, όπως: το Γαληνό (129–199 μ.Χ.) από την Πέργαμο, τον πιο σημαντικό γιατρό της αρχαιότητας μετά τον Ιπποκράτη, με 150 έργα, τους μαθηματικούς του 1ου/2ου αι. μ.Χ. Ήρωνα και Κλαύδιο Πτολεμαίο από την Αλεξάνδρεια, το Φιλόστρατο¹ Φλάβιο (2ος αι. μ.Χ.), Αθηναίο πολίτη, συγγραφέα του έργου Βίοι σοφιστών (60 βιογραφίες), τον Άθήναιο

1. Με το όνομα αυτό αναφέρονται τέσσερις συγγραφείς (2ος και 3ος αι. μ.Χ.) καταγόμενοι από τη Λήμνο.

(2ος αι. μ.Χ.) από τη Ναύκρατη της Αιγύπτου, συγγραφέα των Δειπνοσοφιστῶν (συλλογή συμποσιακού υλικού), σε 30 βιβλία, τον Αρτεμίδωρο από τη Δάλδη της Λυδίας (2ος αι. μ.Χ.), συγγραφέα των Όνειροκριτικῶν (για την ερμηνεία των ονείρων), σε 5 βιβλία, τους γραμματικούς Απολλώνιο το Δύσκολο και Ηρωδιανό, πατέρα και γιο (2ος αι. μ.Χ.) από την Αλεξάνδρεια, το Διόφαντο, μαθηματικό, από την Αλεξάνδρεια (3ος αι. μ.Χ.) κ.ά.

Επίλογος

Η ελληνική γραμματεία της ρωμαϊκής περιόδου, από συγγραφείς Έλληνες ή ελληνόφωνους, συμπορεύεται με την αντίστοιχη λατινική (ποίηση και πεζός λόγος), που σημειώνει αξιόλογη άνθηση με κορυφαίους εκπροσώπους οι οποίοι εμπνέονται από την ελληνική λογοτεχνία. Οι Ρωμαίοι άνοιξαν διάλογο με τους Έλληνες και αξιοποίησαν γόνιμα την ελληνική σκέψη.

Με την ίδρυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (330 μ.Χ., Κωνσταντινούπολη) αναπτύσσονται η χριστιανική γραμματεία και η εκκλησιαστική ρητορεία του 4ου αι. μ.Χ. και, στη συνέχεια, η μεγάλη παραγωγή, έως το 1453, της βυζαντινής φιλολογίας.

ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

ΠΟΙΗΣΗ	ΕΠΙΚΗ
<p>ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ</p> <p>8ος αι. π.Χ. -500 π.Χ.</p>	<p>Ηρωικό έπος: Όμηρος</p> <p>Διδακτικό έπος: Ησίοδος</p>

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

ΛΥΡΙΚΗ	ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ
<p>Ελεγεία: Καλλίνος, Μίμνερμος, Τυρταίος, Σόλων, Θέογνις κ.ά.</p> <p>Ύμνος: Αρχίλοχος, Σημωνίδης, Ιππώνναξ</p> <p>Επίγραμμα: Σιμωνίδης</p> <p>Αιολικό μέλος: Σαπφώ, Αλκαίος, Ανακρέων κ.ά.</p> <p>Χορική: Πίνδαρος, Βακχυλίδης, Αλκμάν κ.ά.</p>	

ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
<p>ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ</p> <p>8ος αι. π.Χ. -500 π.Χ.</p>	<p>Προσωκρατικοί Ίωνες φιλόσοφοι: Θαλής, Αναξίμανδρος, Αναξιμένης, Ηράκλειτος, Ξενοφάνης</p> <p>Φιλόσοφοι Κ. Ιταλίας</p> <p>Ελεάτες: Παρμενίδης, Ζήνων, Εμπεδοκλής</p> <p>Πυθαγόρειοι</p>

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ	ΡΗΤΟΡΙΚΗ
Λογογράφοι Μύθοι: Αίσωπος	

ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

ΠΟΙΗΣΗ	ΕΠΙΚΗ
<p data-bbox="347 1093 810 1355">ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ 500 - 323 π.Χ.</p>	

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

ΛΥΡΙΚΗ	ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ
	<p>Τραγωδία: Αισχύλος Σοφοκλής Ευριπίδης</p> <p>Σατυρικό δράμα</p> <p>Κωμωδία: Αριστοφάνης</p> <p>Μέση κωμωδία: Εύβουλος, Άλεξις κ.ά.</p>

ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
<p>ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ 500 - 323 π.Χ.</p>	<p>Αναξαγόρας</p> <p>Ατομικοί: Λεύκιππος, Δημόκριτος</p> <p>Σοφιστές: Πρωταγόρας, Γοργίας, Πρόδικος κ.ά.</p> <p>Μεγάλοι φιλόσοφοι: Σωκράτης Πλάτων Αριστοτέλης</p>

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ	ΡΗΤΟΡΙΚΗ
<p>Ηρόδοτος Θουκυδίδης Ξενοφών</p> <p>Ιατρική: Ιπποκράτης</p>	<p>Αρχές ρητορικής: Συρακούσες: Κόραξ κ.ά.</p> <p>Ανάπτυξη ρητορικής: Αθήνα</p> <p>Ρητορικοί λόγοι: α) Δικανικοί: Λυσίας κ.ά. β) Συμβουλευτικοί: Δημοσθένης κ.ά. γ) Πανηγυρικοί: Ισοκράτης</p>

ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

ΠΟΙΗΣΗ	ΕΠΙΚΗ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ 323 - 31 π.Χ.	

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ 323 - 31 π.Χ.	Επικούρειοι Σκεπτικιστές: Πύρρων κ.ά. Στωικοί: Ζήνων, Κλεάνθης κ.ά.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

ΛΥΡΙΚΗ	ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ
Βουκολική: Θεόκριτος	Νέα κωμωδία: Μένανδρος

ΙΣΤΟΡΙΑ	ΡΗΤΟΡΙΚΗ
Ιστορίες Μ. Αλεξάνδρου Πολύβιος Διόδωρος ο Σικελιώτης	

ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

ΠΟΙΗΣΗ	ΕΠΙΚΗ
ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ 31 π.Χ. - 330 μ.Χ.	

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ 31 π.Χ. - 330 μ.Χ.	Επίκτητος Μάρκος Αυρήλιος Πλωτίνος

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

ΛΥΡΙΚΗ	ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ	ΡΗΤΟΡΙΚΗ
Πλούταρχος Αρριανός Παυσανίας Στράβων	Δεύτερη Σοφιστική Λουκιανός Αλκίφρων κ.ά. Μυθιστόρημα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἀγάθων **Γ** 172, **Ε** 61

Ἀθήναιος **ΣΤ** 95

Αἴλιος Ἀριστείδης **ΣΤ** 85

Αἰσχίνης **Ε** 132, 153-154, 159

Αἰσχύλος **Γ** 34, 78, 157, **Δ** 52, **Π**

Αἴσωπος **Β** 102, **Π**

Ἄλεξις **Δ** 69, **Π**

Ἀλκαῖος **Α** 16, **Β** 28, 66, **Γ** 157, **Π**

Ἀλκιδάμας **Ε** 164

Ἀλκίφρων **ΣΤ** 92, **Π**

Ἀλκμάν **Β** 29, 79, **Π**

Ἀνακρέων **Β** 28, 75, **Π**

Ἀναξαγόρας **Β** 130, 136, **Γ** 131, **Δ** 97,
Ε 13, **Π**

Ἀναξίμανδρος **Β** 110, **Π**

Ἀναξιμένης **Β** 110, **Π**

Ἄνδοκίδης **Ε** 132, 135-136

Ἀντίμαχος **ΣΤ** 22

Ἄντίπατρος **E** 149, 164, **ΣΤ** 24
Ἄντισθένης **E** 40
Ἄντιφάνης **Δ** 69
Ἄντιφῶν ὁ ρήτορας **Δ** 97, **E** 133
Ἄντιφῶν ὁ σοφιστής **E** 19, 133
Ἄππιανός **ΣΤ** 75
Ἄπολλώνιος ὁ Δύσκολος **ΣΤ** 96
Ἄπολλώνιος ὁ Ῥόδιος **A** 139, **ΣΤ** 19, 45
Ἄρατος (ποιητής) **ΣΤ** 21
Ἄρίσταρχος **ΣΤ** 45
Ἄριστοτέλης **A** 109, **B** 132, **Γ** 21, 54, 62, 68, 166, 172, **Δ** 14, 62, **E** 15, 31, 80-108, 117, 126, 130, 166, **ΣΤ** 45, 48, **Π**
Ἄριστοφάνης **Γ** 132, 172, **Δ** 31, 34-65, 67, **E** 61, 129, **Π**
Ἄριστοφάνης ὁ Βυζάντιος **ΣΤ** 45
Ἄρίων **B** 85, **Γ** 21
Ἄρκεσίλαος **ΣΤ** 52
Ἄρκτῖνος **A** 124
Ἄρριανός **ΣΤ** 69-75, 79, **Π**

Ἄρτεμίδωρος ΣΤ 96

Ἄρχιλοχος Α 139, Β 27, 55, 59, Δ 15,
ΣΤ 23, Π

Ἄρχιμήδης ΣΤ 42

Ἄρχύτας Ε 43

Ἄχαιός Γ 172

Ἄχιλλεύς Τάτιος ΣΤ 94

Βακχυλίδης Β 29, 88, Π

Βίων ΣΤ 36

Γαληνός ΣΤ 95

Γοργίας Γ 157, Ε 28-29, 56, 116, 120,
121-123, 129, 142, Π

Δείναρχος Ε 132, 163

Δέξιππος ΣΤ 75

Δημάδης Ε 159, 164

Δημήτριος Φαληρεύς Β 103, Ε 165,
ΣΤ 28

Δημόκριτος Ε 16, ΣΤ 50, Π

Δημοσθένης Ε 119, 121, 132, 139, 141,
151, 153, 154, 155-162, 163, 164, Π

Διογένης Λαέρτιος ΣΤ 82
Διογένης ὁ Κυνικός Ε 41, ΣΤ 46
Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ΣΤ 60, Π
Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς ΣΤ 62, 85
Διόφαντος ΣΤ 96
Δίφιλος ΣΤ 27
Δίων ὁ Κάσσιος ΣΤ 75
Δίων ὁ Χρυσόστομος Β 90, ΣΤ 85

Ἐκαταῖος Β 105
Ἐλλάνικος Α 111, Β 107
Ἐμπεδοκλῆς Α 139, Β 134, Δ 74,
Ε 13-14, Π
Ἐπίκουρος Ε 18, ΣΤ 28, 46-50, 78
Ἐπίκτητος ΣΤ 56, 69, 70, 78, 79, Π
Ἐπίχαρμος Δ 15, 70
Ἐρατοσθένης Ε 137, ΣΤ 41, 45
Εὔβουλος Δ 68, Π
Εὐκλείδης (μαθηματικός) ΣΤ 42
Εὐκλείδης (φιλόσοφος) Ε 40, ΣΤ 42
Εὔμηλος Α 123
Εὔπολις Δ 33

Εὐριπίδης **B** 83, **Γ** 32-41, 72, 117, 127,
129-171, 172, 175, **Δ** 16, 49-60, **E** 23,
ΣΤ 31, **Π**

Ἐφορος **Δ** 145

Ζηνόδοτος **A** 41, **ΣΤ** 44

Ζήνων ὁ Στωικός **ΣΤ** 54, **Π**

Ζήνων ὁ Ἐλεάτης **B** 131, **Π**

Ἠγήσιππος **E** 164

Ἠλιόδωρος **ΣΤ** 94

Ἡριννα **B** 98

Ἡράκλειτος **A** 139, **B** 114, 128-136,
E 73, **ΣΤ** 54, **Π**

Ἡρόδοτος **A** 37, **B** 96-106, **Γ** 21, 31,
107, **Δ** 72-95, 97, 101, 104, 114,
143, **ΣΤ** 70, 93, **Π**

Ἡρωδιανός **ΣΤ** 96

Ἡρων **ΣΤ** 95

Ἡρώνδας **ΣΤ** 37

Ἡσίοδος **A** 128-141, **B** 41, 60, 135,
Γ 89, 100, **ΣΤ** 20, 22, **Π**

Θαλήης **B** 111, 120, **Π**

Θέογνις **B** 26, 42, **Π**

Θεόκριτος **A** 140, **Γ** 157, **ΣΤ** 33, 35, 36, **Π**

Θεόπομπος **Δ** 145

Θέσπις **Γ** 23, 52, 77

Θεόφραστος **E** 82, **ΣΤ** 28

Θουκυδίδης **B** 107, **Γ** 105, **Δ** 73, 93,
96-125, 134, 142, 145, **E** 23, 50,
121, 133, 134, 136, 148, 155, 161,
166, **ΣΤ** 59, 75, **Π**

Ίβυκος **B** 29, 83-85

Ίππαρχος **ΣΤ** 41

Ίππίας **E** 30, 54, 57, 58

Ίπποκράτης **Δ** 97, 117, 146-153,
ΣΤ 95, **Π**

Ίππῶναξ **B** 27, 60, **ΣΤ** 37, **Π**

Ίσαῖος **E** 132, 141

Ίσοκράτης **Γ** 157, **E** 23, 120, 122, 126,
129, 132, 133, 141, 142-148, 151,
152, **Π**

Ίων **Γ** 152, 172, **Ε** 53

Καικίλιος **Ε** 132, **ΣΤ** 84

Καλλίμαχος **Α** 139

Καλλῖνος **Β** 26, 32, **Π**

Καρνεάδης **ΣΤ** 52

Κλαύδιος Πτολεμαῖος **ΣΤ** 95

Κλεάνθης **ΣΤ** 55, **Π**

Κόιντος Σμυρναῖος **Α** 118

Κόραξ **Ε** 113, **Π**

Κόριννα **Β** 97

Κράτης **Δ** 33

Κρατῖνος **Δ** 32

Κράτιππος **Δ** 145

Κριτίας **Ε** 19, 43, 69

Κτησίας **Ε** 144

Λεύκιππος **Β** 131, **Ε** 15, **Π**

Λεωνίδας **ΣΤ** 24

Λογγῖνος **ΣΤ** 84

Λόγγος **ΣΤ** 94

Λουκιανός ΣΤ 86-91, 92, Π

Λυκοῦργος Ε 132, 151-152

Λυκόφρων ΣΤ 25

Λυσίας Ε 66, 121, 132, 137-140, 141, Π

Μάξιμος ΣΤ 86

Μάρκος Αὐρήλιος Β 116, ΣΤ 56, 78,
80, Π

Μελέαγρος ΣΤ 24

Μένανδρος Δ 66, ΣΤ 18, 27-32, Π

Μένιππος ΣΤ 88, 90

Μίμνερμος Β 26, 37, Π

Μόσχος ΣΤ 36

Μυρτίς Β 97

Νίκανδρος ΣΤ 22

Ξενοφάνης Β 112, 116, 128, Π

Ξενοφῶν Δ 101, 128-144, Ε 30, 33, 35,
ΣΤ 71, Π

Ξενοφῶν ὁ Ἐφέσιος ΣΤ 94

Ξένων Α 111

Όμηρος **A** 32, 35, 84, 104-123, **B** 71,
Γ 31, 99, 114, 157, **Π**

Όρφεύς **B** 121

Παναίτιος **ΣΤ** 55

Πανύασις **Δ** 72

Παρμενίδης **A** 139, **B** 128, 131, 134,
E 13, 32, 65, **Π**

Παυσανίας **ΣΤ** 75-76, **Π**

Πίγρης **A** 125

Πίνδαρος **B** 29, 89-55, **Γ** 17, **Π**

Πλάτων **A** 116, **B** 87, 96, 127, 132,
Γ 172, **Δ** 36, 54, 61, 138, **E** 15, 19,
22, 23, 24, 31, 33, 35, 40, 42-79,
80, 83, 85, 100, 104, 108, 121, 129,
133, 148, 151, 166, **ΣΤ** 48, 80, 85, **Π**

Πλούταρχος **ΣΤ** 63-69, **Π**

Πλωτῖνος **ΣΤ** 81-82, **Π**

Πολύβιος **Δ** 126, 144, **ΣΤ** 58, **Π**

Πορφύριος **ΣΤ** 82

Ποσειδώνιος **ΣΤ** 56

Πράξιλλα **B** 97

Πρατίνας **Γ** 75, 174

Πρόδικος **E** 30, 54, 142, **Π**

Πρωταγόρας **B** 87, 131, **Γ** 131, **Δ** 73-74,
120, **E** 24, 27, 54-55, 59, 142, **Π**

Πυθαγόρας **B** 123, 124

Πύρρων **ΣΤ** 51, **Π**

Σαπφώ **A** 16, **B** 28, 69-74, **Π**

Σέξτος Ἐμπειρικός **ΣΤ** 78

Σημωνίδης ὁ Ἀμοργῖνος **B** 27, 59, **Π**

Σιμωνίδης ὁ Κεῖος **B** 27, 47, 86, **Π**

Σόλων **B** 26, 39, 120, **Γ** 32, 100, **E** 42,
110, **Π**

Σουσαρίων **Δ** 15

Σοφοκλῆς **Γ** 34-35, 49, 51-52, 72,
103-128, 131, 160, 165, 172, 179,
Δ 52, 73, 142, **Π**

Σπεύσιππος **E** 45

Στασίνοσ **A** 124

Στησίχοροσ **B** 29, 81, 85, **Γ** 157

Στράβων **ΣΤ** 62, 77, **Π**

Σωκράτης **Γ** 131, **Δ** 40-41, 60, 128,
132, 137, **Ε** 23-73, 133, 142, **ΣΤ** 42, **Π**

Σώφρων **Δ** 16, **ΣΤ** 37

Τελέσιλλα **Β** 97

Τέρπανδρος **Β** 28, 64

Τίμαιος **ΣΤ** 41, 57

Τιμόθεος **Β** 65

Τισίας **Ε** 113, 116

Τυρταῖος **Β** 26, 33-36, **Π**

Ὑπερείδης **Ε** 121, 132, 148-160

Φερεκράτης **Δ** 33

Φερεκύδης ο Σύρος **Β** 100

Φιλήμων **ΣΤ** 27

Φιλητάς **ΣΤ** 23

Φίλιστος **Δ** 145

Φιλόστρατος **ΣΤ** 84, 95

Φρύνιχος (τραγικός) **Γ** 75

Φρύνιχος (κωμικός) **Δ** 67

Φωκίων **Ε** 164

Χαρίτων **ΣΤ** 93

Χιωνίδης **Δ** 31

Χοιρίλος **Γ** 74

Χρύσιππος **ΣΤ** 55

[**Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ** = τόμοι 1, 2, 3, 4, 5, 6]

[**Π** = συγχρονικός πίνακας εξέλιξης
γραμματειακών ειδών, σελ. 98-109]

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

[Η βιβλιογραφία αυτή είναι επιλεκτική και ενδεικτική: από την τεράστια και ανεξάντλητη βιβλιογραφία επιλέγονται εδώ μόνο ορισμένα επιστημονικά βιβλία –όχι άρθρα– Ελλήνων και ξένων μελετητών, μεταφρασμένα στην ελληνική, αντιπροσωπευτικά εκάστου είδους, τα οποία κρίνονται χρήσιμα για καθηγητές και μαθητές.]

ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΕΣ

Γεωργοπαπαδάκος Α., Ελληνική Γραμματολογία, Θεσσαλονίκη 1973.

Easterling P.E. - Knox B.M.W., Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας (μτφρ. Κονομή Ν. – Γρίμπα-Κονομή Χρ.), Παπαδήμας, Αθήνα 42000.

Lesky A.I., Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας (μτφρ. Αγ. Τσοπανάκης), Θεσσαλονίκη 1998.

Romilly J. de, Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία (μτφρ. Θ. Χριστοπούλου - Μικρογιαννάκη), Καρδαμίτσα, Αθήνα 1988.

Said S. – Traide M. – Boulluec A.I., Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας (μτφρ. Γ. Ξανθάκη-Καραμάνου – Δ. Τσιλιβεργής – Β. Πόθου), Παπαζήσης, Αθήνα 2001.

Α' ΠΟΙΗΣΗ

Bowra C.B., Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση (μτφρ. Ι.Ν. Καζάζης), Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1980.

Dover K.J., Η κωμωδία του Αριστοφάνη (μτφρ. Φ.Ι. Κακριδής), Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1978.

**Κακριδής Ι.Θ., Ομηρικά θέματα,
Εστία, Αθήνα 1978.**

**Κακριδής Ι.Θ., Προομηρικά, ομηρικά,
ησιόδεια, Εστία, Αθήνα 1980.**

**Κακριδής Ι.Θ., Ομηρικές έρευνες,
Εστία, Αθήνα 31986.**

**Latacz J., Όμηρος. Ο θεμελιωτής
της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας
(μτφρ. Ε. Σιστάκου), Παπαδήμας,
Αθήνα 2000.**

**Lesky A.I., Η τραγική ποίηση των Αρ-
χαίων Ελλήνων (μτφρ. Ν.Χ. Χουρ-
μουζιάδης), Μ.Ι.Ε.Τ. / 1989, τόμοι
Α & Β.**

**Μαρωνίτης Δ.Ν., Αναζήτηση και νό-
στος του Οδυσσέα. Η διαλεκτική
της Οδύσσειας, Παπαζήσης, Αθή-
να 1978.**

Μαρωνίτης Δ.Ν., Ομηρικά μεγαθέματα, Κέδρος, Αθήνα 1999.

Μπούρας Ν.Γ., Το αρχαίο δράμα, Περιεχόμενα και ερμηνεύματα, Γρηγόρης, Αθήνα 2002.

Schadewaldt W., Από τον κόσμο και το έργο του Ομήρου (μτφρ. Φ. Ι. Κακριδής), Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1982.

Σκιαδάς Α., Αρχαϊκός λυρισμός, I-II, Καρδαμίτσα, Αθήνα 1979, 1981.

Τσοπανάκης Αγ., Εισαγωγή στον Όμηρο, Θεσσαλονίκη 31977.

Χριστόπουλος Μ., Μυθικά θέματα με δραματικό προσωπείο. Μελέτη για την τραγωδία και την κωμωδία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Β' ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Anderson K.J., Ξενοφών, η ζωή και το έργο του (μτφρ. Πόλ. Μοσχοπούλου), Τυπωθήτω, Αθήνα 2002.

Βέικος Θ., Οι προσωκρατικοί, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

Bury J.B., Οι αρχαίοι Έλληνες ιστορικοί (μτφρ. Φ.Κ. Βώρος), Παπαδήμας, Αθήνα 1970.

Guthrie W.K.C., Οι Έλληνες φιλόσοφοι. Από τον Θαλή ως τον Αριστοτέλη (μτφρ. Αντ. Σακελλαρίου), Παπαδήμας, Αθήνα 1983.

Kennedy G., Ιστορία της Κλασικής Ρητορικής (μτφρ. Νικ. Νικολούδη), Παπαδήμας, 2000.

Long A.A., Η ελληνιστική φιλοσοφία. Στωικοί, Επικούρειοι, Σκεπτικοί

(μτφρ. Στ. Δημόπουλος – Μ. Δραγώνα-Μονάχου), Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1990.

Λυπουρλής Δημ., Ιπποκράτης, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2001.

Romilly J. de, Οι μεγάλοι σοφιστές στην Αθήνα του Περικλή (μτφρ. Φ.Ι. Κακριδής), Καρδαμίτσα, Αθήνα 1994.

Romilly J. de, Ο Θουκυδίδης και ο αθηναϊκός ιμπεριαλισμός (μτφρ. Λ. Στεφάνου), Παπαδήμας, Αθήνα 2000.

Σπυρόπουλος Ηλ., Ηροδότου Ιστορίαι, Γκοβόστης, Αθήνα, 1995.

Finley J., Θουκυδίδης (μτφρ. Τ. Κουκουλιός), Παπαδήμας, Αθήνα 1997.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

**ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ
ἢ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ 12**

A. ΠΟΙΗΣΗ 15

Ἔπος, λυρική ποίηση,
επίγραμμα, τραγωδία,
Νέα κωμωδία, βουκολική
ποίηση (Θεόκριτος),
Μίμος 19

B. ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ 39

Επιστήμες, φιλοσοφία
(επικουρισμός –
σκεπτικισμός –
στωικισμός),
ιστορία 41

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ:

ΡΩΜΑΪΚΗ..... 61

**A. ΙΣΤΟΡΙΑ (Πλούταρχος,
Αρριανός κ.ά.)** 62

**B. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ (Επίκτητος –
Μ. Αυρήλιος – Πλωτίνος)** 78

Γ. ΡΗΤΟΡΙΚΗ 83

Δεύτερη σοφιστική 83

Λουκιανός – Μυθιστόρημα 86

ΕΠΙΜΕΤΡΟ 95

Συγχρονικός πίνακας εξέλιξης
των γραμματειακών ειδών..... 98

Πίνακας ονομάτων 110

Συνοπτική βιβλιογραφία 122

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.